

Emanciperen met beleid

Gendermainstreaming: niet eenvoudig, wel veelbelovend

Marijke Naezer

Sinds de jaren zeventig wordt er in Nederland op verschillende manieren invulling gegeven aan emancipatiebeleid. Specifiek beleid werd opgevolgd door facetbeleid, en facetbeleid door geïntegreerd beleid, ook wel gendermainstreaming genoemd. Gendermainstreaming is een ingewikkeld concept, en veel ambtenaren blijken niet goed te weten hoe ze gender binnen hun beleidsterrein kunnen integreren. Maar het is ook een veelbelovend concept, dat verrassende mogelijkheden biedt.

In 2003 gaf toenmalig minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid Aart Jan De Geus aan dat hij de emancipatie van autochtone vrouwen in Nederland wel zo'n beetje voltooid vond. In zijn toespraak stelde hij dat de aanwezigheid van autochtone vrouwen "op vrijwel alle plekken in de samenleving nagenoeg vanzelfsprekend is", en dat ook kinderopvang helemaal in kannen en kruiken is. Het zou nu vooral de beurt zijn aan allochtone vrouwen; zij zouden nog een lange weg te gaan hebben naar emancipatie. De toespraak, hoewel niet door iedereen even zorgvuldig geciteerd, leidde tot een storm van kritiek. Zowel het idee dat voor autochtone vrouwen de strijd gestreden is als de opvatting dat allochtone vrouwen een flinke achterstand in te halen hebben, viel bij velen in verkeerde aarde. Gelukkig hanteert de opvolger van De Geus, Ronald Plasterk, een ander uitgangspunt: er is nog veel te winnen op het gebied van emancipatie, zowel voor autochtone als allochtone vrouwen (en mannen, zoals de laatste weken duidelijk gemaakt werd). Wat betreft de manier waarop dit in beleid zou moeten gebeuren, verschilt hij echter maar weinig van mening met zijn voorganger. Nog altijd geldt gendermainstreaming als het toverwoord. Niet ten onrechte, want afgezien van verschillende

moelijkheden en problemen, biedt deze benadering veel mogelijkheden.

Gender

De Engelse term 'gender' verwijst naar de sociale en culturele invulling die wordt gegeven aan het biologische verschil tussen vrouwen en mannen (seks). De term wordt gebruikt om te benadrukken dat niet zozeer biologische verschillen tussen de seksen belangrijk zijn, als wel de (veranderlijke) betekenissen die hieraan gegeven worden. Een veel gebruikt en verhelderend voorbeeld betreft de zorg voor kinderen: het is een biologische gegeven dat alleen vrouwen kinderen kunnen baren, maar dit hoeft niet te betekenen dat vrouwen ook vanzelfsprekend alleen voor ze zorgen. Toch wordt het in veel samenlevingen als 'logisch' gezien dat binnen een heterorelatie de vrouw voor de kinderen zorgt. Gender speelt op drie niveaus: het persoonlijke, sociale en culturele niveau. Op het persoonlijke niveau heeft gender invloed op kansen en mogelijkheden. In Nederland is het bijvoorbeeld voor vrouwen moeilijker dan voor mannen om een carrière op te bouwen, vooral als ze kinderen hebben (7). Op sociaal niveau bestaat er een heel systeem van ideeën en verwachtingen: verschillende soorten gedrag, kwaliteiten en vaardigheden worden toegeschreven aan vrouwen en mannen. Bovendien worden deze

kwaliteiten ongelijk gewaardeerd. Zo zijn de problemen die vrouwen tegenkomen bij het opbouwen van een carrière onder andere verbonden aan de verwachting dat alle vrouwen kinderen willen, dat ze er zelf voor willen zorgen, en dat dat slecht is voor hun prestaties op het werk. Bovendien wordt de onbetaalde zorg voor kinderen systematisch lager gewaardeerd dan het hebben van een betaalde baan. Op het symbolische niveau worden vrouwelijkheid en mannelijkheid met verschillende symbolische betekenissen geassocieerd: vrouwelijkheid staat voor passiviteit, zachtheid, gevoel, bescheidenheid, zorg, liefde en gehoorzaamheid, terwijl mannelijkheid staat voor activiteit, agressiviteit, verstand, doelgerichtheid, kracht en leiderschap. Ook hier zijn de waarden van de termen zeer ongelijk, wat consequenties heeft voor de mogelijkheden en kansen van vrouwen en mannen. Een belangrijke eigenschap van de term gender is dat zowel mannen en mannelijkheid als vrouwen en vrouwelijkheid eronder vallen. Waar emancipatie veelal gekoppeld wordt aan vrouwenemancipatie, biedt een genderperspectief ook veel ruimte om de positie van mannen te analyseren. Het bekijken van het arbeid-zorg vraagstuk vanuit een genderperspectief betekent dus bijvoorbeeld dat niet alleen onderzocht wordt waarom vrouwen zo vaak thuis blijven om

voor de kinderen te zorgen, maar ook waarom mannen zo weinig zorgtaken op zich nemen. Hoe laat je het concept gender doorklinken in beleid?

Gendermainstreaming

Een expertgroep van de Raad van Europa heeft gendermainstreaming in 1998 gedefinieerd als “het (re)organiseren, verbeteren, ontwikkelen en evalueren van beleidsprocessen, op zo'n manier dat een perspectief van gendergelijkheid wordt ingebouwd in al het beleid op alle niveaus en in alle fasen, door de actoren die normaal dat beleid maken.” Deze definitie is tegenwoordig algemeen geaccepteerd, en biedt houvast wat betreft het ‘wie’, ‘wat’, en ‘hoe’ van gendermainstreaming (1). Wie er iets mee moeten doen zijn beleidsmakers; wat zij moeten doen is het integreren van een perspectief van gendergelijkheid in al het beleid; en hoe zij dat moeten doen is door het (re)organiseren, verbeteren, ontwikkelen en evalueren van beleidsprocessen. Elke beleidsmaker is dus op haar of zijn eigen terrein verantwoordelijk voor de implementatie van gendergelijkheid in beleid.

Het principe lijkt op het vroegere facetbeleid, in die zin dat beide benaderingen gender erkennen als aspect van al het beleid. Maar er is ook een belangrijk verschil. Bij gendermainstreaming is het namelijk uitdrukkelijk de bedoeling dat het genderperspectief volledig geïntegreerd wordt in het beleid. Een aparte paragraaf over gender volstaat dus niet meer (1). Het gehele proces moet veranderd worden, zodat vanaf het begin van het beleidsproces, de agendering, tot aan het eind, de evaluatie, rekening wordt gehouden met het genderspect (2).

Gendermainstreaming is geen uniek Nederlands idee, integendeel. Zowel binnen de Europese Unie als binnen de Verenigde Naties heeft Nederland verdragen ondertekend die verplichten tot het realiseren van een gelijke behandeling van vrouwen en mannen en het bestrijden van (indirecte) dis-

criminatie. Het is daarmee dus geen vrijblijvende keuze, maar een internationale verplichting.

De praktijk: de rijksoverheid

In de praktijk blijkt de implementatie van gendermainstreaming geen gemakkelijke opgave te zijn. Welke problemen er op het niveau van de rijksoverheid spelen blijkt wel uit het rapport van de Visitatiecommissie Emancipatie (3). Deze commissie, onder voorzitterschap van Tineke Lodders-Elfferich, onderzocht de mate waarin en de wijze waarop mainstreaming gestalte krijgt in overheidsbeleid, en wat er daadwerkelijk aan wordt gedaan.

De Visitatiecommissie stelt vast dat Nederland er wat betreft de belangrijkste voorwaarden voor een succesvolle implementatie sinds de jaren negentig op achteruit is gegaan.

De opheffing van de onafhankelijke Emancipatieraad en het terugbrengen van de taken van de coördinerend bewindspersoon zijn hier debet aan, evenals het gegeven dat individuele ambtenaren niet goed weten wat ze precies met gender moeten en kunnen doen.

Zo ontbreekt basale kennis over gender en emancipatie, en hebben maar weinig beleidsmedewerkers besef van de gendereffecten die beleid kan hebben. Verschillende respondenten uit het onderzoek van de Visitatiecommissie meenden bijvoorbeeld dat een ‘neutraal’ of ‘algemeen’ geformuleerd beleid geen specifiek effect had op vrouwen of mannen. Er zijn echter voldoende voorbeelden te vinden waarbij dit juist wel het geval is. Te denken valt aan maatregelen waarvoor een bepaalde eis wordt gesteld, zoals een minimum (of maximum) inkomen. Gezien de inkomensverschillen die nog altijd bestaan tussen vrouwen en mannen heeft deze eis gevolgen voor de mate waarin vrouwen en mannen gebruik kunnen maken van de maatregel. “Zolang er nog zo veel verschillen bestaan tussen de posities van vrouwen en mannen leidt gelijke behandeling dus

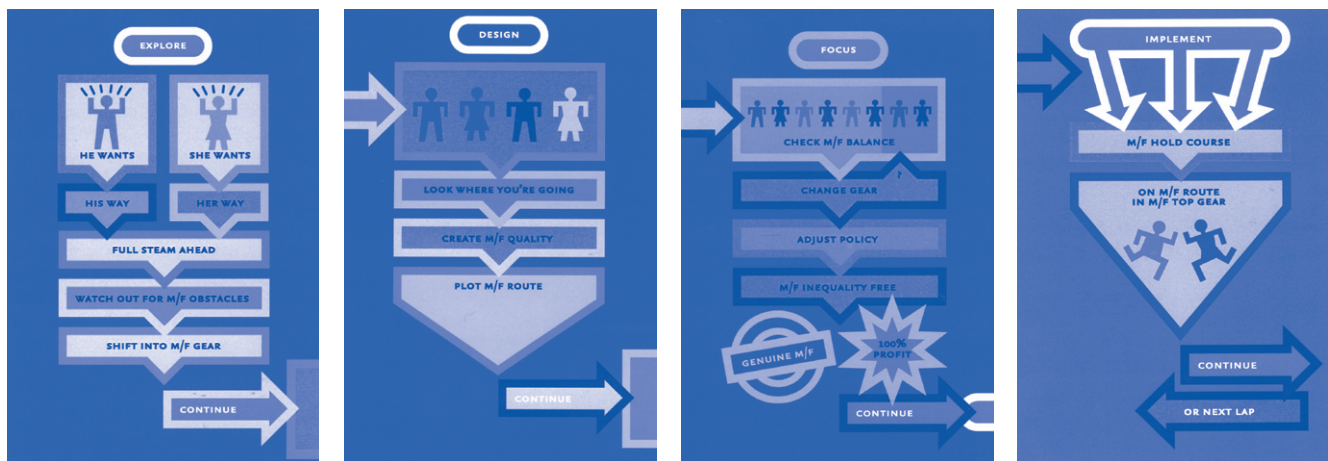
al snel tot ongelijke resultaten”, aldus Tineke Lodders in een interview met FNV Vrouwenmagazine (4).

Het ontbreken van kennis kwam ook naar voren bij vragen over het onderscheid tussen gendermainstreaming en specifiek emancipatiebeleid. Als de commissie vroeg naar voorbeelden van gendermainstreaming kreeg zij niet zelden voorbeelden van specifiek beleid aangedragen. Hoewel specifiek beleid in sommige gevallen zeker wel de beste aanpak kan zijn, mag het niet de enige aanpak worden. Dit gebeurde vaak wel, waardoor gender niet de verdiende plek kreeg in het algemene beleid.

Naast het gebrek aan kennis zag de commissie ook een gebrek aan aandacht: voor veel ambtenaren is emancipatie geen actueel onderwerp meer. Ook vanuit de top ontbreekt vaak het commitment en wordt er niet structureel aandacht gevraagd voor gender en emancipatie. Dit terwijl commitment aan de top een noodzakelijke voorwaarde is voor het welslagen van gendermainstreaming.

Ten derde wordt gender vaak ondergebracht onder het bredere kopje ‘diversiteit’. In principe is dat niet verkeerd; gender is immers slechts één van de sociale dimensies die invloed heeft op de persoonlijke identiteit en sociaal-culturele positie van mensen. In de praktijk resulteert diversiteitsbeleid echter vaak in het verdwijnen van aandacht voor gender, doordat de onderliggende dimensies van diversiteit niet worden benoemd. En zelfs als deze aparte dimensies wel worden genoemd is het aan individuele ambtenaren om te bepalen welke dimensies prioriteit krijgen. Gender verdwijnt dan gemakkelijk van het toneel.

Een laatste belangrijk probleem is dat veel departementen hun verantwoordelijkheden hebben gedelegeerd naar gemeenten en provincies. Vervolgens wordt er echter niet meer gecontroleerd of er daadwerkelijk iets aan gedaan wordt, en wat de eventuele resultaten hiervan zijn. Helaas blijkt dat ook gemeenten en provincies

Campagne Gender Mainstreaming van SZW.

veel moeite hebben met gendermainstreaming, en tegen dezelfde problemen aanlopen als de overheid.

Provincies en gemeenten

Zo had de Marktplan Adviesgroep, die onderzoek deed naar gendermainstreaming bij lagere overheden, grote moeite om bij de provincies en gemeenten de juiste contactpersonen te vinden (5). Twee verklaringen die de Adviesgroep hiervoor aanvoert zijn ten eerste het gebrek aan overzicht bij deze overheden van de activiteiten binnen de organisatie en ten tweede de grote onbekendheid met het fenomeen. De onderzoekers moesten herhaaldelijk uitleggen wat zij eronder verstonden en op welke initiatieven het onderzoek zich richtte. (Een belronde van Enzovoort leverde dezelfde resultaten op, zie *Emancipatiebeleid in Gelderse steden*, pag. 8)

Van de twaalf benaderde provincies ontplooiden er vijf initiatieven of projecten op het gebied van mainstreaming, variërend van cursussen tot inventarisaties en toetsingen van beleid(sprocessen). Vijf andere provincies ontplooiden geen concrete initiatieven. De redenen die deze provincies hiervoor aanvoerden, was het gebrek aan deskundigheid en ondersteuning en de complexiteit van de ontwikkelde instrumenten. Bovendien gaven zij aan dat het draagvlak binnen de provincies te gering was. Van de overige provincies is niet bekend geworden of zij activiteiten ontplooi-

den; ondanks herhaaldelijke pogingen zijn de juiste contactpersonen niet bereikt of bleek het onmogelijk om gegevens te verzamelen.

Bij de gemeenten was de situatie niet veel beter. Slechts twee van de tien benaderde gemeenten kon concrete projecten op het gebied van emancipatie benoemen. De redenen waarom de gemeenten er geen aandacht aan besteedden varieerden sterk. In een aantal gemeenten lag de nadruk in beleid vooral op diversiteit in het algemeen, en niet specifiek op gender. Andere gemeenten deden niets met het onderwerp emancipatie en 'dus' ook niet met mainstreaming. Sommige gemeenten kenden de term helemaal niet.

Mogelijkheden

Het is jammer dat er zo weinig met gendermainstreaming gedaan wordt. Wanneer namelijk aan een aantal praktische randvoorwaarden (waaronder politieke wil, draagvlak, budget en menskracht) is voldaan kan een genderperspectief elk beleidsterrein en elke maatregel verrijken. Vanzelfsprekend zal het op het ene terrein wat meer voor de hand liggen dan op het andere terrein, maar het is verrassend welke mogelijkheden er allemaal zijn.

Tineke Lodders neemt in het interview met *FNV Vrouwenmagazine* (4) het beleid op het gebied van vergrijzing als voorbeeld: "Het kabinet wil dat vrouwen meer gaan werken om de

vergrijzing betaalbaar te houden.

Maar aan de andere kant zie je dat in de nieuwe Wet maatschappelijk ondersteuning (Wmo) een groter beroep wordt gedaan op mantelzorgers - en dat zijn ook meestal vrouwen. Zo zie je: als je daar geen oog voor hebt - en daar is dus geen oog voor - wordt er tegenstrijdig beleid gevoerd dat ook nog eens slecht is voor de emancipatie." Aandacht voor het genderspect van vergrijzing zou hier dus zowel het beleid als de emancipatie ten goede komen. Een beleidsterrein waar wellicht minder snel aan gender wordt gedacht is dat van de landbouw. Toch kan ook hier een concreet voorbeeld genoemd worden waarbij gender absoluut niet zou mogen ontbreken, namelijk dat van de varkensflats. Het voorstel om varkens op industrieterreinen te gaan huisvesten in 'flats' van zes tot acht verdiepingen is helemaal seksneutraal geschreven: het gaat over 'de varkenshouders' en 'de consumenten'. Als het concept vanuit een genderperspectief bekeken wordt, wordt echter duidelijk dat deze nieuwe ontwikkeling specifieke gevolgen zou hebben voor vrouwelijke boeren. Uit onderzoek blijkt namelijk dat boerinnen vooral (mee)werken in de kleinere boerenbedrijven. Kiezen voor schaalvergroting in het boerenbedrijf betekent daarom waarschijnlijk dus ook kiezen voor minder vrouwelijke boeren (1). Bovendien zijn voor de flats fusies tussen boerenbedrijven

nodig. Het blijkt echter dat bij fusies de vrouwelijke werknemers vaak uit beeld verdwijnen: zij zijn dan niet meer betrokken bij het bedrijfsbeleid. Daarnaast hebben vrouwen in veel (kleinere) boerenbedrijven een eigen activiteit, zoals het maken van regionale producten of een zorgboerderij. Bij concentratie verdwijnen deze 'extra' activiteiten vaak. Ook uit deze twee gegevens is dus af te leiden dat de oprichting van varkensflats (onbedoeld) negatieve effecten zal hebben voor vrouwen (6).

Een derde voorbeeld is beleid op het gebied van kunst en cultuur. Tot op de dag van vandaag bepaalt een mannelijke (en witte!) elite in belangrijke mate wat 'echte' kunst en 'belangrijke' cultuuruitingen zijn. Omdat zij in de regel de geijkte paden bewandelen, krijgen bijvoorbeeld vrouwen en allochtonen maar weinig kansen om hun kunst op te laten nemen in het culturele programma. Rotterdam is een van de gemeenten die laat zien hoe het ook anders kan, met een divers programma waarin ruimte is voor evenementen van breakdance tot Rotterdam Roze.

Ook Plasterk draagt in zijn toespraak naar aanleiding van het eindrapport van de Visitatiecommissie een mooi en inspirerend voorbeeld aan, dit maal in relatie tot ruimtelijke ordening: "Bij het aanleggen van fiets- of wandelroutes wordt niet altijd rekening gehouden met de mensen die er gebruik van maken. Mannen schrikken niet terug voor een onverlicht tunneltje of hoge struiken langs een onverlicht fietspad. Voor vrouwen kan het een reden zijn om drie kilometer om te fietsen. Met dat verschil in beleving kun je rekening houden bij de aanleg van zo'n tunnel of route." Gendermainstreaming biedt volop kansen voor een koppeling met andere dimensies van diversiteit: een uitgelezen kans om het proces verder te verfijnen. Margo Brouns analyseert jeugdbeleid vanuit een gender- en etniciteitsperspectief (1). Zij wijst erop hoe problemen van of door meisjes expliciet aan die meisjes wor-

Marijke Naezer is cultureel antropoloog en gespecialiseerd in vrouwenstudies. Ze werkt als bureau-medewerker bij het Nederlands Genootschap Vrouwenstudies en als onderzoeker voor het Universitair Talencentrum Nijmegen en de Marie Kamphuis Stichting. Per 1 januari 2008 is ze als beleidsmedewerker aangesteld bij de Vereniging tegen Seksuele Kindermishandeling. In haar vrije tijd schrijft ze, onder andere als redacteur van *Raffia*, artikelen over gender, emancipatie en feminisme.

den toegekend, terwijl het bij jongens aan jongeren in het algemeen wordt toegeschreven. 'Marokkaanse jongens' vormen daarop een uitzondering: zij worden wel weer expliciet vernoemd. Door op deze manier naar problemen van jongeren te kijken ontstaat een vertekend beeld van de problemen waar jongeren mee kampen. Het wordt bijvoorbeeld niet duidelijk dat criminaliteit nadrukkelijk samenhangt met mannelijkheid, of dat allochtone meisjes andere problemen hebben dan autochtone meisjes en allochtone jongens. Zodra dit soort overwegingen mee worden genomen bij het maken van beleid, kan dit zorgvuldiger geformuleerd en met meer succes geïmplementeerd worden.

Gendermainstreaming biedt verder veel mogelijkheden tot interdepartementale samenwerking. Omdat er immers vanuit een bepaald thema

in plaats van een bepaald beleidsterrein wordt gedacht, wordt sneller en beter duidelijk welke beleidsterreinen een rol spelen, en hoe deze op elkaar afgestemd kunnen worden. Als voorbeeld van deze samenwerking (op overheidsniveau) noemt de Visitatiecommissie het creëren van een gunstig ondernemersklimaat. Een gunstig ondernemersklimaat wordt niet alleen door Economische Zaken gemaakt, maar ook door bijvoorbeeld een adequaat onderwijsstelsel (OCW), een goed systeem van verkeer en vervoer (VW) en goede betrekkingen tussen Nederland en andere handelspartners (BuZa). Een integraal beleid, waarin samenwerking en afstemming centraal staat, bevordert dat maatregelen elkaar versterken in plaats van tegenwerken, en zorgt ervoor dat zowel beleidsdoelen als emancipatiedoelstellingen behaald worden.

Ondersteuning

De Visitatiecommissie constateert dat mogelijkheden tot ondersteuning bij veel overheden onbekend zijn, terwijl er een grote verscheidenheid aan opties bestaat. Allereerst bestaan er verschillende instrumenten die verborgen normen in beleid(splannen) zichtbaar te maken en mogelijke effecten ervan meten, zoals de Emancipatie Effect Rapportage, de Genderbudgetanalyse, meerdere soorten Quick Scans, Emancipatietoetsen en sinds kort ook de inventarisatieworkshop, geïntroduceerd door de Visitatiecommissie. Veel van deze

Literatuur

- 1 Christel Kohlmann & Soula Notos (2002) *Meer over mainstreaming*. Den Haag: Equality.
- 2 Enzovoort (2002) *Effectief beleid en emancipatie: Handreiking voor gemeenten om emancipatie in te zetten bij de ontwikkeling van beleid*. Arnhem: Enzovoort.
- 3 Visitatiecommissie Emancipatie (2007) *Een beetje beter is niet goed genoeg: Emancipatiebeleid en gendermainstreaming bij de rijksoverheid*. Den Haag: Visitatiecommissie Emancipatie.
- 4 Eva Prins (2007) "Aandacht voor emancipatie is er niet vanzelf": Interview met Tineke Lodders, voorzitter Visitatiecommissie Emancipatie, in: *FNV Vrouwenmagazine*, (25).
- 5 Marktplan Adviesgroep B.V. (2000) *In beleid veranker!?: Inventarisatie van best practices gendermainstreaming*. Bussum: Marktplan Adviesgroep B.V.
- 6 Directie Coördinatie Emancipatie (2003) *Handreiking Gendermainstreaming*. Den Haag: Directie Coördinatie Emancipatie.
- 7 Yvonne Benschop (1996) *De mantel der gelijkheid: Gender in organisaties*. Assen: Van Gorcum.

mainstreaminstrumenten zijn verzameld in DIGMA: de Databank Instrumenten Gendermainstreaming. Deze databank is permanent online te raadplegen via www.e-quality.nl. Hij is gratis toegankelijk, laat verschillende zoekstrategieën toe en bevat informatie over instrumenten en de ontwikkelaars ervan. DIGMA beschrijft momenteel zo'n 120 instrumenten uit 15 landen (13 EU-landen, Noorwegen en Canada).

Bovendien hebben universiteiten en andere kennisinstututen, maatschappelijke organisaties, en natuurlijk de

emancipatiebureaus veel deskundigheid te bieden in de verschillende fasen van het beleidsproces. Zij kunnen voorzien in algemene educatieve instrumenten, waaronder literatuur, brochures, workshops, studiedagen en trainingen, en meer specifieke instrumenten. Hier valt bijvoorbeeld te denken aan een expertmeeting of een adviesgesprek. Tijdens een dergelijke bijeenkomst geeft een deskundige advies over hoe een genderperspectief binnen een bepaald beleidsonderwerp geïntegreerd kan worden, of commentarieert zij/hij een beleidsnota.

Kortom, beleidsambtenaren staan er niet alleen voor bij de integratie van gendermainstreaming: er zijn verschillende instrumenten en instanties beschikbaar om te ondersteunen bij de implementatie van deze zo veelbelovende benadering. Het is dus tijd om de uitdaging aan te gaan; tijd om te gaan emanciperen met beleid. ■

Top 3 Ankie Verlaan

Als je het hebt over emancipatie anno 2008, zijn er duidelijke verschillen met de tijd van Dolle Mina en Man Vrouw Maatschappij. Toen was de strijd er één van de meiden uit de midden- en hogere sociale klassen voor de eigen zeggenschap over lijf en loopbaan. Die strijd is voor grote groepen Nederlanders niet meer aan de orde. Het debat over emancipatie heeft in deze tijd twee verschillende dimensies, die elk een aparte aanpak vergen.

Enerzijds gaat emancipatie over de positie van goed opgeleide vrouwen, die een glazen plafond ervaren en moeten leven met de dilemma's van moederschap versus leiderschap. Voor deze groep is speerpunt één dat het 'old boys netwerk' doorbroken wordt. Een creatieve aanpak is nog niet te ontdekken in ons land. Voor vacatures op een hoog niveau laat men liever iemand binnenvliegen dan de bekende en loyale werkneemster te benoemen op die plaats. Ook voor commissariaten en besturen wordt vooral gezocht in het eigen wereldje. Vrouwen moeten zelf ook actie ondernemen op dit punt door minder loyaal te zijn aan hun werkgever en

vaker elders te solliciteren. Daarnaast zou er een top 200 van maatschappelijk actieve vrouwen moeten zijn. Het tweede speerpunt, het dilemma van moederschap versus loopbaan, kan worden opgelost door meer moeders te betrekken bij het ontwikkelen van nieuwe vormen van kinderopvang. Ouders moeten in de besturen en raden van toezicht van de grote exploitanten worden opgenomen. Kinderopvang moet meer verspreid worden over de steden en daar ook ruimte bieden aan de ouders voor hun eigen ontmoetingen. Intervisie en trainingen kunnen moeders helpen bij het maken van keuzes en het ontwikkelen van creatieve oplossingen voor noodsituaties.

Anderzijds gaat emancipatie over de niet of onvoldoende opgeleide vrouwen, die afhankelijk zijn van echtgenoten en/of familie, maar die in een aangepaste omgeving hun talenten willen ontplooien.

Voor deze groep kunnen we leren van de tijd van de moedermap en de avondhavo. Mijn eerste speerpunt is: goed toegankelijke onderwijsprogramma's voor autochtone en allochtone vrouwen en mannen.

Alfabetisering, trainingen voor beroepen en lessen in burgerschap zijn niet alleen noodzakelijk om het perspectief van deze burgers te vergroten, maar ook om ze begrip bij te brengen voor de toekomst van hun kinderen. Dat onderwijs hoeft niet meteen te voldoen aan alle eisen die in het regulier onderwijs door de inspectie worden gecontroleerd. Een mix van het oude vormingswerk, welzijnswerk en onderwijs zou goed kunnen dienen om deze burgers te boeien en te binden.

Speerpunt twee is dat het inmiddels wegbezuinigde welzijnswerk opnieuw wordt opgezet.

In Nederland roept men dan altijd 'wie zal dat betalen?' Mijn antwoord is: hef wat werkgroepen, stuurgroepen, platforms en taakgroepen op en we zullen zien dat er voldoende geld beschikbaar komt.

Ankie Verlaan is voorzitter van de Adviesraad Diversiteit en Integratie van Amsterdam. De Adviesraad pleitte in mei 2007 in haar advies *Op basis van welzijn voor de terugkeer van emancipatie op de politieke agenda*. ■

Emancipatiebeleid in Gelderse steden

In welke mate gemeenten emancipatiebeleid voeren is niet altijd even duidelijk. Enzovoort heeft daarom telefonisch een vragenlijst voorgelegd aan de acht Gelderse GSO-gemeenten om enig inzicht te krijgen in het huidige emancipatiebeleid en de mate van draagvlak daarvoor. De GSO-steden zijn Apeldoorn, Arnhem, Doetinchem, Ede, Harderwijk, Nijmegen, Tiel en Zutphen. Er is gesproken met negen ambtenaren van zeven gemeenten. Met een gemeente is het niet gelukt contact te leggen.

Net als in het onderzoek van Marktplan Adviesgroep bleek al snel dat de receptie van een gemeente moeite heeft om door te verbinden met de juiste ambtenaar, omdat het niet duidelijk is wie daarvoor het aanspreekpunt is. Ook ambtenaren zelf vinden het niet altijd eenvoudig om te bepalen wie de juiste persoon is om de vragen te beantwoorden. Vandaar dat er soms met meerdere ambtenaren gesproken is.

En in één geval is Enzovoort weliswaar vriendelijk en hulpvaardig te woord gestaan, maar had het, zo bleek later, meer voor de hand gelegen om met iemand anders te spreken. Dit geeft al iets aan over de zichtbaarheid van het emancipatiebeleid.

Wat gebeurt er?

Door gerichte vragen te stellen, blijkt dat er wel aandacht is voor emancipatorische doelen, ook al worden die niet altijd meteen als zodanig herkend. Op het gebied van sociaal beleid, arbeid en zorg zijn er vijf gemeenten die specifieke aandacht hebben voor de combinatie van werk en privé of arbeid en zorg, zeven gemeenten met extra aandacht voor de arbeidsmarktpositie van allochtone vrouwen en één gemeente die een project heeft voor tienermoeders.

De afdelingen welzijn van drie gemeenten besteden extra aandacht aan educatie en empowerment, terwijl vier gemeenten emancipatiedoelen hebben geïntegreerd in het beleid op mantelzorg en vrijwilligerswerk. Alle zeven gemeenten die Enzovoort gesproken heeft, hebben projecten

lopen op het gebied van huiselijk of seksueel geweld (tegen meisjes en vrouwen). Ambtenaren leggen echter niet automatisch het verband tussen huiselijk geweld en gender.

Onherkenbaar

Het is dus niet zo dat het emancipatiebeleid verdwenen is. Wat er wel aan de hand is, is dat het beleid onherkenbaar is geworden als zodanig. Doelstellingen zijn verstopt onder de noemer integratie, inburgering of participatie, of gaan op in het reguliere beleid. De samenhang tussen de verschillende terreinen is daardoor buiten beeld. Voor ambtenaren is het dan een onmogelijke taak om te weten wat de stand van zaken is op andere afdelingen.

In één gemeente is emancipatie ondergebracht bij het diversiteitsbeleid, een andere gemeente gaat het doelgroepenbeleid herijken, wat wellicht (hernieuwde) aandacht oplevert voor de positie van kwetsbare groepen vrouwen. In een derde gemeente ten slotte is emancipatie weer zichtbaar geworden als apart hoofdstuk in de integratienota. Een vierde gemeente geeft aan dat een emancipatienota eigenlijk wenselijk zou zijn. Het ontbreekt er bepaald niet aan projecten, maar wel aan een onderliggende visie die samenhang brengt.

Draagvlak

Acht van de negen ambtenaren die Enzovoort sprak zijn op de hoogte van het landelijk emancipatiebeleid. Dat minister Plasterk van mening is dat emancipatie niet klaar is, was bij vier ambtenaren niet bekend,

ofschoon zij de woordvoerders zijn voor emancipatie. Vier ambtenaren zijn het eens met de stelling dat er op emancipatiegebied een taak ligt voor gemeenten, vier ambtenaren vinden dat dit alleen zo is als er ook politiek draagvlak is.

Aanbevelingen

Het integreren van emancipatiedoelen in algemeen beleid leidt in veel gevallen tot onzichtbaarheid en versnippering. De link met een visie op emancipatie vervaagt en daarmee raakt het seksespecifieke karakter van beleid verloren. Het beleid wordt dan afhankelijk van de expertise en deskundigheid op het gebied van emancipatie van de desbetreffende ambtenaar.

Emancipatiedoelen zijn interdisciplinair. Om samenhang aan te brengen is een nota waarin de verbanden duidelijk worden en de onderliggende visie onder woorden wordt gebracht onmisbaar. Hiermee is het dan ook mogelijk om te toetsen in hoeverre het integreren van emancipatie succesvol was. Voor de uitvoering is het belangrijk dat een ambtenaar de coördinatie in handen heeft, de verschillende disciplines met elkaar in contact houdt en zicht heeft op wat er gebeurt. Als gemeenten gendermainstreaming serieus willen nemen, wordt emancipatie ook ondergebracht in de portefeuille van een wethouder. Dit geeft bovendien het signaal af dat de gemeente op politiek en bestuurlijk niveau belang hecht aan emancipatie. ■